

Judith Gulpers

Elfde kind of Assepoester? Argumenten pro en contra het Belgische annexionisme in de Limburgse pers (1918 -1919)

Er was eens ... eene moeder. Die moeder had elf kinderen. Van die kinderen waren er vele, die konden bogen op rijkdom en aanzien. Zij waren de lievelingen der moeder. Het jongste kind was mager en schraal, lang en spichtig van vorm. Weinig geteld in huis. [...] Hebzuchtige handen strekten zich uit naar het trouwe gezin, trachtend te verbreken die banden van eenheid en liefde, die het zoo innig samenhiielden. Met nooit te vergeten fierheid stonden allen echter pal tegen het dreigend gevaar. [...] En zoo staat Nederland thans: de moeder der elf provinciën, waarvan geen enkele ooit vervreemd kan worden. Zoo is en blijft Limburg één en onafscheidelijk verbonden aan Nederland.¹

Dit sprookje werd verteld door de burgemeester van Maastricht, L.B.J. van Oppen, tijdens de 'Vaderlandsche betoging voor de eenheid en ondeelbaarheid van Nederland' op 14 maart 1919 in Utrecht. Bij deze betoging waren ongeveer 800 Nederlandse gemeenten vertegenwoordigd. Voor de toehoorders was het duidelijk waar Van Oppen over sprak: hij vertelde een verhaal over de relatie tussen Nederland en Limburg. De hebzuchtige handen waren Belgische handen: na de Eerste Wereldoorlog wilde België Nederlands-Limburg en Zeeuws-Vlaanderen annexeren.

Op de Vredesconferentie van Versailles zouden de grote mogendheden beslissen over het lot van Limburg: bleef de provincie Nederlands of werd ze toegewezen aan België? Omdat het zelfbeschikkingsrecht bij die beslissing een grote rol speelde, was het belangrijk dat de Limburgers duidelijk toonden wat zij wilden. De tegenstanders van annexatie wilden de Limburgers mobiliseren vóór Nederland en tegen België. Er werd hen (en daarmee ook de buitenwereld) verteld waarom ze tegen de annexatie moesten zijn, waarom ze Nederlanders en geen Belgen waren. Voor de voorstanders van annexatie gold het tegenovergestelde: zij vertelden de Limburgers dat ze eigenlijk Belgen waren en als deel van dat land beter af waren. En dus wel vóór annexatie moesten zijn. Voor- en tegenstanders hadden een redenering over het karakter van de natiestaat waar Limburg bij zou moeten horen, en daarmee over Limburg zelf.

In dit artikel wil ik nagaan hoe de verschillende posities in Limburg pro en contra Nederland werden beargumenteerd. Hoe werd Limburg in de reacties op het Belgische annexionisme een plaats gegeven binnen of juist buiten de Nederlandse natiestaat? Ik ben op zoek gegaan naar de argumenten en opvattingen die de Limburgse annexionisten en anti-annexionisten gebruikten om de Limburgers te overtuigen van hun standpunt. Limburgers namen voornamelijk kennis van die argumenten via de pers. Die heb ik daarom als voornaamste bron in mijn onderzoek gebruikt.

¹ *Limburger Koerier* (verder LK) 19 maart 1919: 'Vaderlandsche betoging'.

In de anti-annexionistische actie speelde het Limburgse dagblad *Limburger Koerier* (in de noten geciteerd als *LK*) een belangrijke rol. De krant berichtte dagelijks over de voortgang van de actie, over anti-annexionistische betogingen en aangenomen moties. Toespraken bij de betogingen werden zo compleet mogelijk weergegeven. Daarnaast verschenen inhoudelijke artikelen over het annexionisme, vaak geschreven door de leiders van de anti-annexionistische actie. De *Limburger Koerier* besteedde ook veel aandacht aan anti-annexionistische brochures, soms door hele stukken over te nemen. De krant is te typeren als een katholiek dagblad voor Zuid-Limburg. De redactie bevond zich in Maastricht en in Heerlen. De krant werd wel in de hele provincie gelezen. Over de oplage is niets bekend, maar naar eigen zeggen had de krant zo'n 40.000 abonnees. De berichtgeving is onderzocht in de periode december 1918 tot en met december 1919.

De openlijke voorstanders van annexatie waren in Limburg sterk in de minderheid. Dat heeft ook invloed op de beschikbare bronnen. Een aantal annexionistische bladen werd door België gefinancierd, zoals het Sittardse blad *Het Zuiden*, en kan daardoor als spreekbuis van de Belgen worden beschouwd. Omdat het mij ging om argumenten van de Nederlandse annexionisten waren die niet geschikt als bron. Bovendien hadden deze kranten een lokale verspreiding. Het Valkenburgse blad *De Kronijk* werd wel door de hele provincie gelezen en stond eveneens als annexionistisch bekend. Het blad verscheen in 1919 in slechts elf afleveringen, maar in dat korte bestek werden veel argumenten vóór annexatie gegeven. Het blad gebruikte die term zelf overigens nooit, het sprak over 'de Limburgsche quaestie'. Het wilde dat Limburg Belgisch werd omdat 'die verandering voor de voornaamste ideële en stoffelijke belangen beter ware, en op de tweede plaats uit gevoelsafkeer van de toenemende verhollandiseering van Limburg'.²

In dit artikel zal ik de argumenten pro en contra Nederland, zoals die in de *De Kronijk* en de *Limburger Koerier* werden verwoord, systematisch analyseren. Uiteindelijk ging het in deze discussies over de natie en het natiebeseft: bij welke natiestaat hoorden de Limburgers: België of Nederland? Opvattingen over de natie speelden een rol in de rechtvaardiging van het annexionisme, maar ook in de afwijzende reacties daarop. De vraag wat een natie eigenlijk is, blijkt echter moeilijk te beantwoorden. Gedurende lange tijd is gezocht naar objectieve criteria om een natie te definiëren, zoals een gemeenschappelijke taal, grondgebied, religie, geschiedenis of cultuur, maar volgens modernere opvattingen voldoen die niet. Tegenwoordig wordt eerder uitgegaan van een subjectieve definitie: een natie bestaat als mensen voelen dat zij daarvan deel uitmaken, als de leden zichzelf definiëren als burgers van een land en in die hoedanigheid door een overheid worden erkend. De natie is een geconstrueerde of uitgevonden *imagined community* waarin door verkeer en communicatie een besef van gemeenschappelijkheid is ontstaan onder mensen die elkaar persoonlijk niet (kunnen) kennen.³

2 *De Kronijk* 7 mei 1919: 'Onze houding in de Limburgsche Quaestie'.

3 Volgens de klassieke definitie van Benedict Anderson, *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* (Londen 1991).

Natievorming is een dynamisch proces. Creatieve politieke actie is nodig om een bevolking in een natie te verenigen.⁴ De staat moet zijn inwoners blijven aanspreken als leden van de natie, als staatsburgers. Objectieve kenmerken kunnen daarbij belangrijk zijn om het subjectieve gevoel van gemeenschappelijkheid op te roepen. Er bestaat een wisselwerking tussen objectieve criteria om iemand tot een bepaalde natie te rekenen, zoals een gedeelde geschiedenis, een gezamenlijke taal of religie, en het gevoel deel uit te maken van die natie. Objectieve kenmerken kunnen het natiegevoel rechtvaardigen, in de trant van: wij spreken dezelfde taal, dus horen wij bij elkaar. Een oppervlakkige waarneming toont echter aan dat die redenering niet voldoet: er zijn immers ook natiestaten met meer talen; dezelfde taal wordt soms in meerdere landen gesproken; en een eenheidstaal is vrijwel overal pas in de negentiende eeuw door nationale staten opgelegd aan sprekers van dialecten en minderheidstalen. Het gaat – in dit voorbeeld – om de nationale betekenis die door de natievormers aan een taal wordt gegeven, niet om de inherente natievormende kracht van een taal. ‘Taal’ (en andere zogenaamde objectieve criteria voor het onderscheiden van een natie) wordt pas een natievormend kenmerk als die door ‘creatieve politieke actie’ als zodanig wordt benoemd en door de bevolking aanvaard.

Als de natie niet objectief bestaat en nationaliteit niet vanzelfsprekend aan bepaalde eigenschappen van de inwoners kan worden toegeschreven, is het belangrijk om te weten hoe en waarom mensen zich willen (blijven) identificeren met een bepaalde natie. Welke ‘creatieve politieke actie’ wordt er ondernomen om dat te bewerkstelligen? Dat komt met name aan het licht als men het idee heeft dat de natie in zijn voortbestaan wordt bedreigd. Daarom is het annexionismedebat in Limburg na de Eerste Wereldoorlog zo interessant: tot welke natie voelden de Limburgers zich aangetrokken, en welke argumenten werden daarvoor gebruikt? Wat zegt dat over hun natiebeseft?

Het annexionisme

Op 17 januari 1919 stuurde de Belgische minister van Buitenlandse Zaken Hymans een memorandum naar de grote mogendheden die betrokken waren bij de vredesonderhandelingen na de Eerste Wereldoorlog. Volgens dat memorandum was België betrokken geraakt bij die oorlog, ondanks de in het verdrag van 1839 vastgelegde neutraliteit. Om dit in de toekomst te voorkomen wilde België beschikken over strategisch belangrijke punten in Zeeuws-Vlaanderen en Zuid-Limburg, Nederlands grondgebied dus. Hiervoor moest het verdrag van 1839 worden herzien.⁵ In Limburg maakte België aanspraak op het gebied ‘dat zich uitstrekt langs de rechteroever van de Maas tot aan Roermond met Maastricht inbegrepen’.⁶

4 Geoff Eley en Ronald Grigor Suny, ‘Introduction: From the moment of social history to the work of cultural representation’, in: *idem*, *Becoming national. A reader* (New York 1996) 3-37, aldaar 7.

Nederland was niet betrokken geweest bij de Eerste Wereldoorlog. Toch eiste België Nederlands grondgebied. Om de grote mogendheden daarvan te overtuigen werd een campagne gevoerd waarin Nederland zo slecht mogelijk werd afgeschilderd. Al tijdens de oorlog hadden de Belgische annexionisten geprobeerd na te gaan wat de houding van de Limburgse bevolking was ten aanzien van annexatie door België.⁷ De bevindingen maakten België optimistisch over de kans van slagen van een pro-annexionistische campagne in Limburg. De pers speelde in die annexionistische campagne een belangrijke rol. De Belgische regering gaf financiële steun aan een aantal kranten in Limburg (het Maastrichtse *Courier de la Meuse* en het Sittardse weekblad *Het Zuiden*). Van het Valkenburgse blad *De Kronijk* werd van Nederlandse zijde beweerd dat het met Belgisch geld werd gefinancierd, maar bewijs daarvoor is nooit gevonden.⁸ In een vertrouwelijke nota van 20 mei 1919 van het Belgische ministerie van Buitenlandse Zaken werden Belgische agenten aangespoord om de Nederlands-Limburgse publieke opinie voor België te winnen. Zij moesten daarbij vooral het verschil tussen Limburgers en Hollanders benadrukken. Hoeveel Belgische agenten in Limburg actief waren is niet bekend.⁹

In Limburg leefde het annexionisme niet echt. Volgens Van der Heijden waren er in Valkenburg en Maastricht annexionistische groepen, maar was er geen sprake van een georganiseerde annexionistische beweging. Belgisch-gezinden, waaronder annexionisten, hadden de sociëteit 'Cercle d'Union' als ontmoetingspunt. In Valkenburg waren zij gegroepeerd rondom F.M.E. Hustinx, de uitgever van *De Kronijk*. Rijksveldwachter-rechercheur Cappel, naar Limburg gestuurd om de annexionistische beweging in kaart te brengen, was van mening dat ongeveer 25 procent van de Valkenburgse bevolking de 'Belgische zaak' zou steunen.¹⁰

5 C. Smit, *Nederland in de eerste wereldoorlog (1899-1919), Derde deel 1917-1919* (Groningen 1971); G. J. B. Verbeet, *De beide Limburgen inzet van staatkundige verwickelingen tussen de Duitse Bond, Nederland en België na 1839. De periode tussen de 24 artikelen van 1831 en de vredesconferentie van 1919* (Maastricht/Lanaken 1992); R. L. Schuurmsma, *Het onaannemelijk tractaat Het verdrag met België van 3 april 1925 in de Nederlandse publieke opinie* (Groningen 1975); Sally Marks, *Innocent abroad. Belgium at the Paris peace conference of 1919* (Chapel Hill 1981); Rob P.W.J.M. van der Heijden, 'Tijden veranderen: Limburg tussen Nederland en België. De reacties in Nederlands-Limburg op het Belgisch annexionisme van 1918-1919', *Maasgouw* 111 (1992) 102-167; Paul Moeyes, *Buiten schot. Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog 1914-1918* (Amsterdam/Antwerpen 2001) 264-269.

6 LK 13 februari 1919: 'België eischt Zuid-Limburg'.

7 Van der Heijden, 'Tijden veranderen', 107, 116-117; M. De Waele, 'De Belgische annexionistische campagne in Nederlands-Limburg (1914-1920)' in: *Acta Colloquium over de geschiedenis van de Belgisch-Nederlandse betrekkingen tussen 1815 en 1945. Brussel 10-12/12-1980* (Gent 1982) 353-395; Kasper Wagemans, 'Limburg en het Belgische annexionisme 1918-1920', *Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg / Jaarboek van het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg* 43 (1998) 89-133, aldaar 114-115.

8 Rob P.W.J.M. van der Heijden, A.S.M. Patelski en F.H.M. Roebroeks, 'Valkenburg in 1919 in de ban van België?', *Historische en Heemkundige studies in en rondom het Geuldal* 3 (1993) 176-201, aldaar 178; Verbeet, *Beide Limburgen*, 54-55.

9 Wagemans, 'Limburg', 107-108; Van der Heijden, 'Tijden veranderen', 111 en 157; Moeyes, *Buiten schot*, 352.

10 Van der Heijden, 'Tijden veranderen', 118-119 en 148-152; Van der Heijden, Patelski en Roebroeks, 'Valkenburg', 186.

De onderhandelaars in Parijs stemden in met het verzoek van België om herziening van het verdrag van 1839. Nederland, als betrokken partij bij dat verdrag, werd daarom uitgenodigd deel te nemen aan de onderhandelingen, in de persoon van de minister van Buitenlandse Zaken Van Karnebeek. Op 4 juni 1919 bevestigden de grote mogendheden opnieuw dat er een herziening van het verdrag van 1839 moest plaatsvinden, maar dat mocht niet leiden tot gebiedsafstand. Een commissie met vertegenwoordigers van de Verenigde Staten, Engeland, Frankrijk, Italië, Japan, en Nederland en België zelf, zou maatregelen bestuderen en voorstellen doen aan de mogendheden. Hiermee was de Belgische wens tot annexatie van Nederlands grondgebied in feite geblokkeerd.

De gevoelde annexionistische dreiging was hiermee nog niet van de baan. Het *Comité de Politique Nationale*, een rechts-nationale annexionistische Belgische pressiegroep, probeerde de grote mogendheden ertoe te bewegen een volksraadpleging te laten houden in Nederlands-Limburg, zodat de Limburgse bevolking zelf haar mening kon uiten. Dit liep op niets uit.¹¹ Ondertussen werden in Limburg allerlei brochures verspreid, zoals een afdruk van een petitie uit 1838 waarin de inwoners van Weert vroegen om hereniging met België.¹² Het annexionisme bloedde langzaam dood, al probeerde het *Comité de Politique Nationale* in 1921 propaganda te maken voor het pro-annexionistische Tweede Kamerlid Henri van Groenendael. In 1927, na de verwerping van het uiteindelijke Nederlands-Belgisch verdrag door de Eerste Kamer, werden in delen van Limburg nog pamfletten verspreid en aanplakbiljetten geplakt waarin de Belgen hun 'verloren Limburgsche broeders' groetten.¹³

De anti-annexionistische actie

Op 6 december 1918 drukte de *Limburger Koerier* een oproep van luitenant jonkheer J. Graafland af, die als beginpunt van de georganiseerde anti-annexionistische actie kan worden beschouwd: 'Laten wij ageeren tegen dat annexionistische gedoe! Laten wij eene volksstemming organiseren [...] België en de Entente moeten den verontwaardigingskreet hooren, welke hier opklinkt'.¹⁴ Graafland voegde zelf de daad bij het woord: op 8 december 1918 werd hij secretaris van het Voorlopig Anti-annexionistische Comité, dat hij samen met A.J.A. Flament

11 LK 21 juni 1919: 'België's aanspraken. Ze laten niet af'. Volgens een adres dat het *Comité de Politique Nationale* aan President Wilson overhandigde, zouden de Limburgers het Comité gesmeekt hebben om alles te doen om hen voorgoed in het Belgische staatsverband te laten terugkeren.

12 LK 17 juli 1919: 'Anti-Nederlandsche propaganda in Limburg'. Andere titels waren 'Vers un accord Hollande-Belge', 'Het Limburgsche vraagstuk', 'Histoire de Maestricht', 'La Belgique demain et sa politique', 'Considérations sur la défense de la Meuse' en 'La barrière Belge Les emprises de la Hollande'. LK 1 oktober 1919: 'De kruiperijen in en om Limburg III – De middelen'.

13 Gemeente-archief Maastricht, Secretarie-archief -4. Aktie m.b.t. voegen grondgebied Maastricht bij België en bewijzen van Limburg en Maastrichts saamhorigheid met het vaderland, Brief van burgemeester Van Oppen aan Commissaris der Koningin, 3 mei 1927; Rijksarchief Limburg, 04.05 Kabinet van de Commissaris der Koningin in Limburg, inv.nr. 2151, Belgische annexionistische propaganda 1919-1927, Brieven van burgemeesters aan de Commissaris van de Koningin, april en juni 1927.

14 LK 6 december 1918: 'Annexatie van Limburg?'.

Luitenant jonkheer Graafland (rechts), anti-annexionist van het eerste uur, poseert samen met kolonel Haenecourt voor de camera van fotograaf Gazendam uit Arnhem. Uit: *Ach Lieve Tijd, Twintig eeuwen Maastricht* (Maastricht 1994-1996).

(rijksarchivaris in de provincie Limburg), mr. Testa (rechter) en mr. F.I.L. Janssen (lid van Provinciale Staten en van de gemeenteraad van Maastricht) oprichtte. Het Comité presenteerde zich op 9 december aan de bevolking met een oproep die was ondertekend door een groot aantal Limburgse notabelen, waaronder rechters, gemeenteraadsleden en industriëlen.¹⁵

Een dag later volgde in de *Limburger Koerier* een oproep: 'Aan de Limburgsche bevolking', ondertekend door de Limburgsche Landbouwbond, de R.K. Werkliedenbond, de R.K. Middenstandsbond en de R.K. Werkgeversbond. Ook zij waarschuwden voor het annexionisme en riepen op tot het vormen van gemeentelijke comités en het houden van vergaderingen 'waar een krachtig protest kan klinken en onze afhankelijkheid aan Nederland betuigd kan worden'.¹⁶ Deze vier grote katholieke organisaties namen de actie in Limburg zelf ter hand.¹⁷ Het Voorlopige Anti-annexionistische Comité bereidde ondertussen een Provinciaal Comité voor, dat zich vooral zou richten op de buitenlandse actie. Verschillende leden van het Voorlopige Comité schreven artikelen in de *Limburger Koerier* over het annexionisme.¹⁸ Voor de buitenlandse propaganda en de binnenlandse voorlichting werd een speciaal fonds opgericht, 'De Limburgsche Stuiver'.¹⁹ Op 18 december 1918 vond de oprichtingsvergadering van het Provinciaal Comité plaats.²⁰ Vanaf januari 1919 droeg het Comité de naam Provinciaal Comité 'Limburg bij Nederland'.²¹

Het Provinciaal Comité besloot een volkspetitionnement te organiseren om de regering en de vredesconferentie duidelijk te maken dat de Limburgse bevolking met Nederland verenigd wilde blijven. In iedere gemeente moest een plaatselijk comité worden opgericht om de werkzaamheden op zich te nemen. De afdelingen van de Limburgse R.K. organisaties namen hierbij de leiding.²² Het inzamelen van de handtekeningen ging op 17 februari 1919 van start. Alle meerderjarige inwoners van de provincie werden uitgenodigd te tekenen. De daarop volgende weken stond de *Limburger Koerier* vol van berichten over de voort-

15 F.I.J. Janssen, 'Limburg bij Nederland', *Katholieke Illustratie* 53 (1919) 568; *LK* 9 december 1918: 'Anti-annexionistische Actie'.

16 *LK* 10 december 1918: 'Aan de Limburgsche bevolking'.

17 *LK* 17 december 1918: 'Anti-annexionistische actie. De vergadering in Sittard'.

18 Bijvoorbeeld: *LK* 11 december 1918: 'Reveille!' (van Graafland) en 14 december 1918: 'Onrecht' (van Testa, over het tractaat van 1839).

19 *LK* 11 december 1918: 'Provincie nieuws. Anti-annexionistische actie'; 7 januari 1919: 'Inwoners van Limburg!'; 8 januari 1919: 'De Limburgsche Stuiver'.

20 Het archief van dit comité is waarschijnlijk verloren gegaan. De waarnemend rijksarchivaris in Limburg berichtte dit in 1936 aan de bibliothecaris van de Tweede Kamer. Nationaal Archief, arch. Ruys de Beerenbrouck, Brief waarnemend rijksarchivaris in Limburg aan Bibliothecaris van de Tweede Kamer, 30 maart 1936.

21 *LK* 4 januari 1919: 'Anti-annexionistische actie. Volkspetitionnement'.

22 *LK* 21 december 1918: 'Provincienieuws. Anti-annexionistische actie Volkspetitionnement'; 4 januari 1919: 'Anti-annexionistische actie. Volkspetitionnement'; 11 januari 1919: 'Limburg bij Nederland'; 19 februari 1919: 'Het volkspetitionnement'. Uit brieven van Testa aan minister-president Ruys de Beerenbrouck blijkt dat er op 9 februari slechts 13 plaatselijke comités bestonden, op 19 februari 25. Hij wilde alle pastorieën aanschrijven om via de pastoor de notabelen tot de oprichting aan te sporen. NA, arch. Ruys de Beerenbrouck, Brieven van Testa, 9 februari 1919 en 19 februari 1919.

gang van het petitionnement.²³ De krant besteedde veel aandacht aan mensen die niet wilden tekenen. De argumenten die zij gebruikten werden genoemd en ontkracht. Vooral notabelen die niet wilden tekenen, moesten het ontgelden.²⁴ Op 8 april 1919 werd het volkspetitionnement, in vier boekdelen ingebonden, aangeboden aan de Koningin op Huis ten Bosch. Volgens het opschrift waren er 172.447 handtekeningen verzameld.²⁵

Op 8 december 1918 was er in Maastricht een grote huldebetoging aan het Koninklijk Huis en de regering. Volgens de Commissaris der Koningin, mr. Van Hövell tot Westerflier, was het een blijk van verzet tegen diegenen die de staatsorde bedreigden, dus tegen de socialisten. Deze betoging was de eerste oranjebetoging met een antisocialistisch én een anti-annexionistisch karakter, 'wjl er uit blijkt, dat Limburg is en wil blijven een Nederlandsche provincie'.²⁶

Door heel Limburg vonden soortgelijke vergaderingen en betogingen plaats, vaak georganiseerd door de R.K. standsorganisaties. Zij pasten in de algemene reactie op de gebeurtenissen in november 1918, de mislukte socialistische revolutie. Na de betoging in Maastricht hadden die in de rest van Limburg naast een anti-socialistisch ook zeer sterk een anti-annexionistisch karakter. Heel Nederland, en liefst ook heel België en de andere landen die betrokken waren bij de vredesconferentie, moesten overtuigd worden dat Limburg geen annexatie wilde. Met nationale liederen, afbeeldingen van de Koningin, telegrammen aan regering en Koningin en sprekers die door de hele provincie optraden, werd de nationale eenheid benadrukt.²⁷

Op 1 maart 1919 vond een belangrijke anti-annexionistische betoging plaats. Op die dag bracht Koningin Wilhelmina een bezoek aan Zuid-Limburg. De provinciale en plaatselijke anti-annexionistische comités speelden bij dat bezoek een grote rol. In korte tijd werden concerten, defilés en ontvangsten georganiseerd. De Commissaris van de Koningin vond dat het bezoek van de Koningin het karakter moest dragen 'van de trouw en verknochtheid van Limburg aan vorstin en vaderland'.²⁸ Het bezoek werd ook op film vastgelegd. Twintig kopieën gingen naar Amerika, Engeland, Frankrijk, België en de Nederlandse koloniën.²⁹

23 LK 12 februari 1919 (Zonder titel); 14 februari 1919: 'Het volkspetitionnement'; 15 februari 1919: 'Volkspetitionnement'; NA, arch. Ruys de Beerenbrouck, Brief van Testa, 19 februari 1919.

24 LK 24 februari 1919 (Zonder titel); 5 maart 1919: 'Het petitionnement'; 5 april 1919: 'De rommel in St. Pieter'.

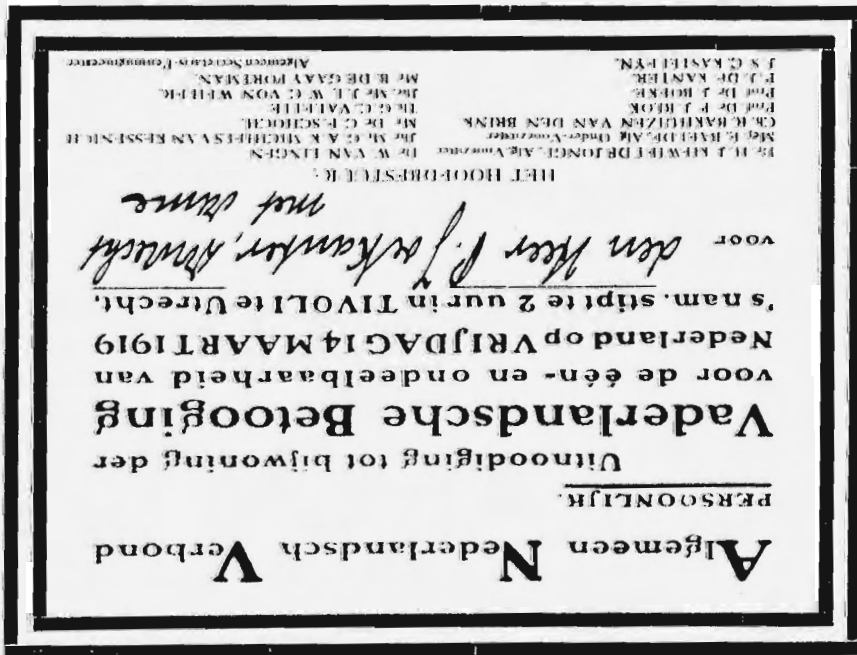
25 LK 9 april 1919: 'Limburg bij Nederland'; 10 april 1919: 'Limburg bij Nederland'. Elders werd het aantal 172.543 genoemd. Testa ging uit van 197.280 personen die gerechtigd waren tot tekenen. Met 170.000 handtekeningen kwam hij uit op een percentage van 86 procent. Volgens Janssen kon het resultaat hoogstens 'bevredigend' genoemd worden. Hij en Testa vonden het dan ook beter niet te treden in een uiteenzetting van het aantal ingezetenen, vreemdelingen enz. NA, arch. Ruys de Beerenbrouck, Brief van Testa, 7 maart 1919 en conceptbrief Testa aan Koningin. Volgens die laatste brief waren er 65 principiële weigeraars.

26 LK 9 december 1919: 'Maastricht's antwoord'; 'Nieuws uit Maastricht. De nationale betoging'.

27 Zie bijvoorbeeld LK 11 januari 1919: 'Betoging tegen revolutie en annexatie'. Als de berichten in de *Limburger Koerier* en het overzicht in de brochure 'Limbourg à la Hollande' worden vergeleken met de lijst van Limburgse gemeenten uit de Staatscourant, dan worden van de 123 Limburgse gemeenten, 11 gemeenten niet genoemd bij betogingen, plaatselijke comités of telegrammen. Vanuit de meeste gemeenten werden meerdere telegrammen verstuurd, naast gemeenteraden bijvoorbeeld ook door voetbalverenigingen, koren, wielclubs en scholen.

28 LK 28 februari 1919 (Zonder titel); 3 maart 1919: 'Nieuws uit Maastricht. Het Koninklijk bezoek'.

Personlijke uithoofding tot bijwoning van de nationale anti-annexionistische betoging op 14 maart 1919 te Utrecht. Uit: Pieter van Hees (e.a.), Tussen cultuur en politiek: het Algemeen Nederlands Verbond, 1895-1995 (Hilversum 1995).

Ook op nationaal niveau werden anti-annexionistische initiatieven ontwikkeld. Op initiatief van het Limburgse Kamerlid Bongaeerts werd het Nationaal Comité tegen de Annexatie opgericht.³⁰ Dit Comité organiseerde op 6 februari 1919 een grote betoging voor de eenheid van Nederland.³¹ Een tweede grote nationale bijeenkomst werd georganiseerd door het Algemeen Nederlands Verbond, op 14 maart 1919 in Utrecht. Burgemeester Van Oppen van Maastricht, al aangehaald aan het begin van dit artikel, sprak namens Limburg 'Voor God, voor vaderland en vorstenhuis'.³² Op 13 september 1919 volgde in Den Haag een derde protestmeting. Volgens een van de sprekers, de historicus professor Blok, wilden 'de aanwezigen getuigen dat de Limburgers en Zeeuwen hen even hier zijn als de andere Hollanders'.³³

- 29 LK 17 maart 1919: 'De film en de Belgische Inlijvingsplannen';
- 30 LK 15 januari 1919: 'Nationale anti-ann. Betoging';
- 31 LK 7 februari 1919 en 8 februari 1919: 'De nationale betoging in Den Haag';
- 32 LK 17 maart 1919: 'Grote Vaderlandse betoging'; 19 maart 1919: 'Vaderlandse betoging';
- 33 LK 1 september 1919: 'Tegen de annexatie'; 15 september 1919: 'De anti-annexatiebetoging te s-Gravenhage'; 16 september 1919: 'De betoging in Den Haag';

Argumenten pro en contra

We kunnen nu, ruim negentig jaar later, niet meer achterhalen wat de gewone Limburger van het Belgische annexionisme vond. De argumenten van de voor- en tegenstanders zijn wel terug te vinden. Volgens de *Limburger Koerier* wilde 98 procent van de Limburgers Nederlands blijven. Zij werden door de krant gemobiliseerd om betogingen bij te wonen, telegrammen te sturen en het volkspetitionnement te tekenen. In deze perscampagne werd met allerlei argumenten betoogd dat zij bij de Nederlandse natie hoorden en dus tegen annexatie moesten zijn. Dat gebeurde in toespraken van notabelen tijdens betogingen, die regelmatig in de *Limburger Koerier* werden afgedrukt, door artikelen en door in de kranten besproken brochures.

De voorstanders van annexatie wilden de Limburgers voor het tegenovergestelde mobiliseren. Volgens hen hoorde Limburg bij België. In *De Kronijk* gaven zij allerlei argumenten waarom Limburg geen deel uitmaakte van de Nederlandse natie. Hun argumenten hadden grotendeels betrekking op dezelfde onderwerpen als die van de anti-annexionisten. Die argumenten zijn onder te verdelen in de volgende categorieën: geschiedenis, taal, ras, religie, volksaard, economie en politiek.

Geschiedenis

Voor de Belgische annexionisten was 1839 het centrale jaar; toen werd Limburg immers losgemaakt van België en onderdeel van Nederland. Net als de Belgische annexionisten was *De Kronijk* overtuigd van de Belgische gezindheid van de Limburgers in de periode 1830-1839. Gewone burgers hadden toen deelgenomen aan de Belgische Revolutie. Maastrichtenaren waren de stad ontvlucht 'om in de voorste rijen der Belgische legers te strijden en in grooten getale te sneuvelen door het Hollandsch lood'.³⁴ Het optreden van de opperbevelhebber van Maastricht, generaal Dibbets, zorgde ervoor dat de stad in Nederlandse handen bleef,³⁵ maar in hoofd en hart bleef de bevolking Belgisch. De katholieke priesters 'beschermden hun Katholieke kudde tegen de Protestantsche Hollandsche overheersching' en bleven trouw aan het Belgische vaderland.³⁶

De burgemeester van Maastricht, Hennequin, stond bekend als tegenstander van de Hollandse regering, maar werd vervangen door de Hollandsgezinde Van Sleijpen. Bij de rechtbank namen hoogwaardigheidsbekleders ontslag.³⁷ Net als in 1815 werd in 1839 over het lot van Limburg beslist zonder dat de hoge heren zich iets aantrokken van de mening van het volk. Aan de Limburgers

34 *De Kronijk* 19 mei 1919: 'Karwatsen met staarten'; 13 juni 1919: 'Een beetje historie s.v.p.'

35 *De Kronijk* 23 april 1919: 'De Limburgsche Quaestie'.

36 *De Kronijk* 13 juni 1919: 'De Maastrichtse autoriteiten tijdens het Hollandsch regiem van 1830 tot 1839. De houding der Katholieke geestelijken'.

37 *De Kronijk* 10 juli 1919: 'De Maastrichtse autoriteiten tijdens het Hollandsch regiem van 1830 tot 1839. De houding van wereldlijke autoriteiten'.

werd niets gevraagd en ze zouden gek zijn geweest als ze met de aanhechting bij Nederland hadden ingestemd.³⁸

De houding en de nationale gevoelens van de Limburgse bevolking in de periode 1830-1839 was ook een regelmatig terugkerend onderwerp in de anti-annexionistische pers. Dat de Limburgers zich toen bij de Belgische Opstand hadden aangesloten werd niet ontkend.³⁹ Volgens kapelaan Krijn, een veelgevraagd spreker bij de anti-annexionistische betogingen, waren de banden met Noord-Nederland toen nog niet zo sterk en was een groot deel van het onderwijs, de pers en de familiebetrekkingen 'verbelgischt'.⁴⁰ Graafland suggereerde dat de Limburgse geestelijkheid pro-Belgisch was vanwege de omstandigheden waarin de Nederlandse katholieken leefden.⁴¹ Vooral de 'Katholieke, politiek-liberale, fransch sprekende adel en bourgeoisie der stad [Maastricht]' betoonde een zekere sympathie met de Opstand. Die was gebaseerd op onvrede: de katholieke Limburgse bevolking werd door het protestantse Holland politiek onmondig gehouden en de burgerij was liberaler dan Koning Willem I.⁴² Het optreden van de Nederlandse opperbevelhebber Dibbets en zijn ondergeschikten, enkele gewelddaden van het garnizoen en de strenge afsluiting van de stad tussen 1830 en 1839 hadden in Maastricht veel kwaad bloed gezet.⁴³

Om het annexionistisch betoog kracht bij te zetten publiceerde het *Comité de Politique Nationale* in 1919 de petitie die in 1838 door Limburgse gemeenten naar de Tweede Kamer in Brussel en naar Koning Leopold I waren gestuurd. Flament deed er uitgebreid onderzoek naar. De 'grievens' ten aanzien van Nederland, zoals die in een petitie van de inwoners van Sittard waren verwoord, golden volgens hem niet voor Limburg als geheel. Van de 67 petitieën waren 52 hoogstwaarschijnlijk door vijf verschillende personen opgesteld en door andere gemeenten overgenomen: 'een schablonenwerk'. De tekst was opgesteld in het Frans en hoogdravend: volgens Flament hadden de ondertekenaars waarschijnlijk weinig begrepen van de inhoud.⁴⁴ De petitieën hadden volgens de *Limburger Koerier* geen waarde, omdat ze uit angst waren gestuurd.⁴⁵ Bovendien waren de petitieën tot stand gekomen in een tijd waarin de heren regeerden en niet werd gevraagd naar de gevoelens van het volk.⁴⁶ Volgens een andere anti-annexionistische auteur, mr. Jaspar, hadden de Belgische opstandelingen zich meester gemaakt van de grensstreken van de Noordelijke Nederlanden, waaronder Limburg, en die gebieden bezet. Volgens de *Limburger Koerier* waren de pro-Belgische

38 *De Kronijk* 10 juli 1919: 'De Stuers over Limburg'

39 *LK* 19 maart 1919: 'Limburg's geschiedenis'; Flament, 'Zuid-Limburg', 20-21.

40 Jos Krijn, 'Tegen de landverraders', *Katholieke Illustratie* 55 (1919) 572-574, aldaar: 574.

41 *LK* 9 oktober 1919: 'De kruiperijen in en om Limburg VIIa - De gevolgen'.

42 *De aanval op Nederland. Geschreven voor en uitgegeven door groep Nederland van het Algemeen Nederlandsch Verbond* (Dordrecht 1918-1919) 11.

43 A.J.A. Flament, 'De verhouding van Limburg tot Nederland 1839-1919 en het petitionnement van 1838', *Publications* 55 (1919) 67-74.

44 *Ibidem*, 68-71.

45 *LK* 15 juli 1919: 'België's aanspraken. Limburgsche zin in 1839 en nu'. De *Limburger Koerier* had het artikel overgenomen van de *Nieuwe Koerier* uit Roermond.

46 *LK* 24 mei 1919: 'België's aanspraken. Kinderlijke waan'.

Limburgers ook toen in de minderheid. Veel Maastrichtenaren hadden zelfs in het Hollandse leger tegen de Belgen gevochten.⁴⁷

Maar deden de gevoelens uit 1830-1839 er in 1919 eigenlijk toe? Mathias Kemp verwoordde het als volgt: 'Het moge waar wezen dat onze voorvaderen van 1830-1839 meer voor België voelden; dit verlangen der overledenen heeft thans geen kracht meer'.⁴⁸ De anti-annexionisten benadrukten dat de Limburgse gevoelens sinds 1839 waren veranderd en probeerden ook aan te geven waarom dat was. '[S]inds de laatste dertig jaar heeft Limburg Holland gevonden, tot geluk van beiden', aldus professor Blok op de nationale betoging in Den Haag.⁴⁹ Ook de anti-annexionistische auteurs Keulers, Flament en Jaspas waren van mening dat de relatie tussen Limburg en Nederland de laatste dertig jaar ten goede was veranderd. Dit kwam onder andere door de ontwikkeling van het spoorwegnet. Hierdoor konden Limburgers kennis maken met de rest van Nederland en haar bewoners: steeds meer jongeren gingen in Nederland studeren in plaats van in België, Limburgers werkten bij Hollandse handelshuizen en knoopten economische relaties aan.⁵⁰ Als een van de weinigen noemde Jaspas het belang van de ontwikkeling van de mijnbouw in dit verband.⁵¹

Ook de Nederlandse regering had bijgedragen aan de verbeterde relaties: 'Hadde onze Regeering onmiddellijk na 1839 reeds dien weg ingeslagen, welke zij nu reeds een dertigtal jaren bewandelt, dan ware de toestand eerder verbeterd'.⁵² Het uitstekende onderwijs, de sociale wetten en de godsdienstvrijheid hadden van de Limburgers Nederlanders gemaakt.⁵³ Sinds 1848 waren katholieken volledig gelijkgesteld aan de protestanten. Het kiesrecht was democratisch geworden.⁵⁴ Met een opsomming van kunstenaars, politici, wetenschappers, militairen en letterkundigen lieten Keulers en Felix Rutten zien wat Limburg voor Nederland betekend had: 'De rij van Limburgers, die voor Nederland's beschavingsleven verdienstelijk blijven' was in 1919 lang en werd nog steeds aangevuld.⁵⁵

De voorstanders van annexatie zagen dit anders. Volgens *De Kronijk* was de provincie Limburg na 1839 door Holland achtergesteld en slecht behandeld. Het blad verwees onder meer naar de in 1848 verschenen brochure van mr. J.H.G. Boissevain *De Limburgsche kwestie*, waarin die had betoogd dat Limburg niet in

47 LK 31 januari 1919: 'Limbourg cédé?'; 18 juli 1919: '1830-1839'; 26 april 1919: 'Krijgen we een referendum in Limburg?'

48 Mathias Kemp, 'Om Limburg', *Katholieke Illustratie* 53 (1919) 569; zie ook: LK 16 september 1919: 'De betooging in Den Haag'.

49 *De Tijd* 15 september 1919: 'Binnenland. Anti-Annexionistische betooging'

50 LK 31 juli 1919: 'Limburg bij Nederland'; 28 februari 1919: 'Wat zou ons te wachten staan?'; Flament, 'Nederland en Limburg', 66; Krijn, 'Landverraders', 574.

51 LK 28 februari 1919: 'Wat zou ons te wachten staan?'

52 Flament, 'De verhouding', 73-74.

53 LK 30 september 1919: 'De kruiperijen in en om Limburg II - De middelen'; 9 oktober 1919: 'De kruiperijen in en om Limburg VIIa - De gevolgen'

54 *De aanval op Nederland*, 12.

55 Felix Rutten, 'Limburger en de Noord-Nederlandse kultuur', *Buiten* 13 (1919) 29-30, aldaar: 30; LK 1, 3 en 4 augustus 1919: 'Limburg bij Nederland'.

het Hollandse staatsverband paste.⁵⁶ Na de scheiding in 1839 hadden talloze mannen Limburg verlaten om carrière te maken in de industrie en koophandel in België, om te studeren in België, waar ze door hun geloofsovertuiging of geboortegrond niet werden achtergesteld. Zo werd aan Limburg het beste bloed onttrokken. Het gevolg hiervan was dat het gewone volk leiding miste en er geen protesten 'tegen de Hollandsche miskennis en achteruitstelling' konden klinken. Waar honger en achteruitgang hun intrede hadden gedaan, was geen plaats voor hoger intellectueel of politiek leven. De algemene toestand van het Limburgse volk noemde *De Kronijk* zeer zorgwekkend: het leidde een plantenleven.⁵⁷

Limburg was tientallen jaren door Holland uitgebuit; haar inwoners werden als 'twijfelachtige patriotten' achtergesteld. Pas vanaf 'de gelukkige regering van Wilhelmina' was daarin verandering gekomen: er werden grote werken uitgevoerd in de provincie en de Limburgse afgevaardigden in de Tweede Kamer kregen meer invloed. Natuurlijk werden in die periode ook de Limburgse kolen belangrijker. Tot die 'onbegrensde mogelijkheden' aan het licht waren gekomen, had Holland Limburg als een dienstbaar bezit behandeld. De Nederlandse reactie op het annexionisme was vooral 'de ontroering ... van den contenten bezitter'.⁵⁸

De anti-annexionisten besteedden ook aandacht aan de periode vóór 1830. De rijksarchivaris in de provincie Limburg, A.J.A. Flament, schreef de brochure *Limburg een Nederlandsch gewest, grootendeels Geldersch*. Daarin nam hij zijn lezers mee op reis door de provincie en gaf hij bij iedere plaats of streek aan tot welk rijk die in welke periode had behoord. Slechts weinig plaatsen waren deel geweest van de Spaanse, later Oostenrijkse Nederlanden, een van de voorgangers van het huidige België. Integendeel: het Limburgse grondgebied was een lappendeken geweest, waarvan een deel behoorde tot het Duitse Heilige Roomse Rijk, een deel tot het Geldersche Overkwartier en een ander deel tot de Republiek der Verenigde Nederlanden. Alleen tussen 1815 en 1830 was Nederlands-Limburg met het Belgische deel een administratief geheel geweest.⁵⁹ Ook A.A. Beekman kon in de brochure 'Nederlandsch of Belgisch?' geen territoriaal verband aanwijzen tussen de provincie en de Zuidelijke Nederlanden.⁶⁰

De staatkundige geschiedenis van Limburg voor 1830 werd ook in *De Kronijk* besproken, al liet het blad het eigenlijk koud wie vroeger de baas was geweest over Limburg, 'gelijk een kolonie'. Een veel belangrijkere vraag was 'wat was er in Limburgs hoofd en hart?'⁶¹ Het Limburgse gewest had volgens *De Kronijk*

56 *De Kronijk* 26 mei 1919: 'Oude courantenknipsels'; 26 juli 1919: 'Mr. Boissevain over Limburg'; 23 april 1919: 'De Limburgsche Quaestie'.

57 *De Kronijk* 10 juli 1919: 'Succes van Limburgers in België'.

58 *De Kronijk* 13 juni 1919: 'Een beetje historie s.v.p.'; *Het Limburgsche vraagstuk*, 38-19; *De Kronijk* 23 april 1919: 'De Limburgsche Quaestie'; 13 juni 1919: 'De Limburgsche Quaestie Pace Domine!'.

59 A.J.A. Flament, 'Limburg een Nederlandsch gewest, grootendeels Geldersch', *Publications* 55 (1919) 51-59; *idem*, 'De Belgische eischen ten opzichte van Limburg', *Publications* 55 (1919) 60-63. Deze artikelen verschenen ook in het dagblad *De Tijd*.

60 A.A. Beekman, *Nederlandsch of Belgisch? Beknopt overzicht van de staatkundige geschiedenis van de Westerschelde, Zeeuwsch-Vlaanderen en Limburg* ('s-Gravenhage 1919).

nooit tot de Republiek behoord, op het uiterst noordelijke deel na. De rest van Limburg behoorde tot de Spaanse, later Oostenrijkse Nederlanden, of tot Luik. Er waren wel enkele Hollandse enclaves, maar dat waren veroveringen, geen Nederlandse gewesten. De inlijving bij het Franse Rijk had de Limburgers 'met vreugde en blijheid' vervuld. Limburg kon toen eindelijk tot volle ontwikkeling komen.⁶² Om te bewijzen dat Limburg Belgisch was ging *De Kronijk* nog verder terug in de tijd: het grondgebied hoorde historisch tot Gallië 'en wel tot *Gallia Belgica*; men sla er zijn Caesar maar eens op na!⁶³ Later vormde Limburg steeds een grensgebied, zoals tussen de katholieke en de protestantse wereld tijdens de Protestantse Opstand.⁶⁴

Taal

De anti-annexionisten besteedden veel aandacht aan de taalsituatie in Limburg. De Limburgers werden gewaarschuwd voor de Belgische taalstrijd, waarin zij na annexatie verweekt zouden raken. Nederland was zo'n strijd bespaard gebleven, omdat 'we ondanks alle schakeringen één zijn van taal van het uiterste puntje van Limburg tot aan den Scheldemonde en Oost-Friesland. Daardoor ook zijn wij sterker eensgezind in onze nationaliteit'.⁶⁵ Volgens kapelaan Krijn zorgde de taalstrijd voor volksverruwing en onrust tussen de standen.⁶⁶ Om verfransing van het onderwijs te voorkomen moest Limburg Nederlands blijven. Ook het gebruik van het Frans in Maastricht was een regelmatig terugkerend onderwerp.⁶⁷ Het Provinciaal Geschied- en Oudheidkundig Genootschap kreeg van Provinciale Staten te horen dat het genootschap in 1920 geen subsidie zou krijgen als de Franse naam van de *Publications de la Société Historique et Archeologique dans le Limbourg* niet in een Nederlandse veranderd zou zijn.⁶⁸ *De Kronijk* vond dit onbeschrijfelijk belachelijk. Leed men zo aan haat tegen het Frans of aan vrees voor België, dat 'de universele taal der beschaving' niet meer gedrukt mocht worden in Limburg? Het vertalen van publicaties van het Frans naar het Nederlands was eigenlijk 'ontlimburgsching', de Limburgse geschiedenis zelf werd zo gedood.⁶⁹

Ook aan het Limburgs werd in de *Limburger Koerier* aandacht besteed. Uit het feit dat het Nederlands en het Limburgs tot dezelfde Germaanse taalstam behoorden kon volgens de krant worden afgeleid dat de Limburgers van de Nederfranken afstamden, net als bijna het hele Nederlandse volk. Limburg hoorde

61 *De Kronijk* 26 mei 1919: 'Eenige noten'.

62 *De Kronijk* 13 juni 1919: 'Een beetje historie s.v.p.'

63 *Ibidem*; 19 mei 1919: 'Caesar over Galliërs en Germanen'; 4 juni 1919: 'Caesar over Galliërs en Germanen (vervolg)'.

64 *De Kronijk* 10 juli 1919: 'Limburgs belangrijkheid'.

65 *LK* 1 maart 1919: 'Wat zou ons te wachten staan?'

66 Krijn, 'Landverraders', 574.

67 *LK* 21 december 1918: 'Limburg en de landstaal'; 17 maart 1919: 'Maastricht ... een Belgische stad?'; 20 maart 1919: 'Ingezonden Fransche opschriften enz.'; 19 juli 1919: 'Antwoord aan Jules Destrée'.

68 *LK* 9 juli 1919: 'Provinciale Staten. Zomerzitting 1919'; 29 maart 1919: 'Trouw en ... nog wat!'; 10 december 1918: 'Provinciaal nieuws. De beweging tegen de inlijving van Zuid-Limburg'.

69 *De Kronijk* 26 juli 1919: 'Holland op zijn smalst en Limburg op zijn malst'.

Deze Sittardse carnavalisten haakten in 1919 in op de actualiteit. Fotocollectie Euregionaal Historisch Centrum Sittard-Geleen.

dus niet tot een 'verfranscht België'.⁷⁰ Flament vergeleek het Limburgs met het Vlaams en concludeerde dat het daarmee niet verwant was: de Limburgse dialecten waren nuancerings van het Ripuarisch-Frankisch, waarvan het taalgebied zich tot in Duitsland uitstreckte. Veel woorden leken dan ook op het Duits.⁷¹ Voor *De Kronijk* was dit alles minder belangrijk. Het Belgische en Nederlandse deel van Limburg waren één door natuur, historische traditie én taal. De bevolking was niet gescheiden door hun taal of talen; het was de diplomatie die er in 1839 twee stukken van had gemaakt.⁷²

Ras

Volgens het Belgische *Comité de Politique Nationale* waren de Limburgers 'van ons ras en ons bloed'.⁷³ Volgens de *Limburger Koerier* speelde het daarmee in op een van de uitgangspunten van het door Amerikaanse president Wilson geproclameerde zelfbeschikkingsrecht der volkeren, namelijk dat: 'geen deel van een bepaalde nationaliteit onder de macht van vreemde heersers gelaten mag worden, als het met de meerderheid van zijn eigen ras tot een eigen natie

70 *LK* 13 maart 1919: 'Onze Limburgsche taal'; 15 maart 1919: 'Onze Limburgsche taal II (slot)'.

71 Flament, 'De Belgische eischen', 62; Flament, 'De verhouding', 74. Elders schreef Flament dat de taal van Zuid-Limburg 'een soort plat Nederduitsch met de Duitsche ombuigingsvormen' was. De taal week meer af van het Nederlands dan de taal van Noord-Limburg. Flament, 'Zuid-Limburg', 21.

72 *De Kronijk* 23 april 1919: 'Aanteekeningen en documenten. Een beschrijving'; 19 mei 1919: 'De Limburgsche Quaestie'; 1 juli 1919: 'Uit Levenswijding door dr. Felix Rutten'. Felix Rutten sprak regelmatig bij anti-annexionistische betogingen.

73 *LK* 21 juni 1919: 'België's aanspraken. Zij laten niet af'.

kan worden vereenigd'. Nederland zou volgens dit uitgangspunt geen bezwaar kunnen maken tegen annexatie als het delen zou bevatten die door het 'ras' van de bewoners eigenlijk tot België behoorden. *De Kronijk* noemde de Limburgse bevolking eenmaal een ras, verder kwam dit onderwerp in het blad niet ter sprake.⁷⁴

Maar volgens de anti-annexionisten waren de inwoners van Zuid-Limburg en Zeeuws-Vlaanderen geen vreemde elementen of onderdrukte nationaliteiten: ze hoorden bij het Nederlandse 'ras'.⁷⁵ Sommigen stelden dat ras sowieso geen rol kon spelen in de beslissing over annexatie; immers 'waar zou men een natie van zuiver ras kunnen aantonen?'⁷⁶ Volgens de *Limburger Koerier* werd de 'aanhorigheid van een stam bij een ras [...] in hoofdzaak bepaald door de taal'. Uit de taalsituatie bleek dat de Nederlandse Limburgers, net als de Belgische, tot de Nederfrankische stam behoorden.⁷⁷ Flament gebruikte dit als argument voor het Nederlanderschap van de Limburgers:

Om het Nederlanderschap van Limburg te bewijzen, kan men ... opklimmen tot de rassen of volksgroepen waarin Nederland verdeeld is, nl. Friezen, Saksers en Franken en kan men niet zeggen, dat Limburg een afzonderlijk volk is.

De Limburgers deelden hun Ripuarisch-Frankische oorsprong met grote delen van Nederland, en hoewel andere delen van Nederland bewoond werden door afstammelingen van de Salische Franken was er 'meer gemeenschap tusschen Limburg en de overige provinciën dan men meent'.⁷⁸ Een andere schrijver draaide de redenering om: 'indien de Nederlands-Limburgers van Waalsch ras waren, zouden zij misschien iets voor aansluiting bij België kunnen gevoelen. Thans is echter het tegendeel het geval'.⁷⁹

Religie

Het in Nederland overheersende protestantisme was voor de Belgische annexionisten een dankbaar onderwerp om te laten zien dat het katholieke Limburg niet bij Nederland hoorde. Ook *De Kronijk* besteedde daar veel aandacht aan. Het katholieke geloof was 'den traditietrouwen Limburger dierbaar, [...] de appel van zijn oog', maar Limburg was door het Nederlandse hoger onderwijs en de komst van protestantse ambtenaren geen puur katholieke provincie meer:

Onze provincie was tot voor korten tijd een Katholieke samenleving. Zij was dat in het huisgezin, in het privaat leven en ook in de openbare maatschappij. [...] Na de ontdekking van het zwarte goud begonnen hier de Noorderlingen van valsch geloof

74 *De Kronijk* 23 april 1919: 'De Limburgsche Quaestie'.

75 *De aanval op Nederland*, 10.

76 *Het Belgisch annexionisme. Een gevaar voor Nederland* ('s-Gravenhage 1917) 104 en 123.

77 *LK* 13 maart 1919: 'Onze Limburgsche taal'.

78 Flament, 'Limburg een Nederlandsch gewest', 58; 'Nederland en Limburg', 65; 'Zuid-Limburg', 21.

79 *LK* 24 mei 1919: 'België's aanspraken. Kinderlijke waan'.

en vooral van verschillende ongelooven, toe te stroomen. De verhouding tusschen Katholieken en dwalenden neemt schrikbarend toe ten voordeele der laatsten.

De angst voor de Hollandse invloed klonk in meer artikelen door. 'Uit Holland is ons veel ongeloof, onverschilligheid op godsdienstig gebied, verwaarloozing van beginselen en het georganiseerd socialisme gekomen'.⁸⁰ Na de Vredesconferentie zouden de Hollanders de 'Hollandificatie' en 'dekatolisatie' van Limburg verder doorvoeren.⁸¹ Dit kon worden tegengegaan door een zo snel mogelijke aansluiting van Limburg bij het Romaanse westen. De Germaanse intellectuelen waren steeds verder van het katholicisme afgedwaald, maar de Romaanse schaaarden zich steeds meer om de katholieke waarheid.⁸² Annexatie door België bracht die aansluiting dichterbij. Na annexatie zou Limburg katholiek blijven en het katholieke leven in België kunnen versterken.⁸³

Ook de anti-annexionisten besteedden aandacht aan de religieuze verschillen. Flament benadrukte dat de Limburgers het katholieke geloof gemeen hadden met niet-Limburgse Nederlanders in Noord-Brabant, Zuid-Gelderland, het Gooi, in Zuid- en Noord-Holland en in Overijssel.⁸⁴ Kapelaan Krijn vond dat de protestanten dichterbij de Nederlandse katholieken stonden dan de 'vele afgevalen Walen uit het Zuiden, die zich altijd verder van ons Roomschen verwijderen'.⁸⁵ Door de godsdienstvrijheid konden de katholieke Limburgers zich op godsdienstig gebied in Nederland vrijer bewegen dan onder welk ander gezag dan ook. Hij voelde ook daarom niets voor het gezag van de Belgische minister van Buitenlandse Zaken en vertegenwoordiger bij de Vredesconferentie, de 'Jood-vrijmetselaar Hymans'.⁸⁶

Tijdens de anti-annexionistische betogingen werden God of Christus en Koningin Wilhelmina vaak samen genoemd. In een oproep aan de Limburgse bevolking stond bijvoorbeeld: 'Naast de leuze 'Limburg aan Christus!' weerklinkt over heuvelen en dalen 'Limburg aan Nederland! Limburg aan Willemien!'.⁸⁷ Verheggen, aalmoezenier van sociale werken in Maastricht, stelde: 'Wij moeten Katholiek zijn in merg en been, maar ook trouw blijven aan onze Koningin, aan Nederland'.⁸⁸ Vaderlandsliefde was bij uitstek een katholieke deugd en de trouw van de Limburgers aan de Koningin uitte zich in het geloof.⁸⁹ Dat het Nederlandse koningshuis protestants was kwam bij de anti-annexionisten niet ter sprake. Wilhelmina werd 'onze Christelijke Koningin' genoemd.

80 *De Kronijk* 6 augustus 1919: 'Een groote ramp in Limburg'.

81 *De Kronijk* 19 mei 1919: 'Een groote ramp in Limburg'; 4 juni 1919: 'Het juiste beeld'.

82 *De Kronijk* 7 mei 1919: 'Limburg's occidentteering'; 4 juni 1919: 'Limburg's occidentteering (Vervolg)'.

83 *De Kronijk*, 19 mei 1919: 'Dialogoog'; 4 juni 1919: 'Dialogoog (Vervolg)'.

84 Flament, 'Limburg een Nederlandsch gewest', 58.

85 Krijn, 'Landverraders', 572; *LK* 24 februari 1919: 'Wat ons te wachten staat als ..'.

86 *LK* 9 oktober 1919: 'De kruiperijen in en om Limburg VIIa - De gevolgen', en *De aanval op Nederland*, 12.

87 *LK* 4 december 1918: 'Limburgers kleur bekennen'.

88 *LK* 18 december 1918: 'Anti-annexionistische actie. Protest van Werklieden'.

89 *LK* 3 maart 1919: 'Nieuws uit Maastricht. Het Koninklijk bezoek', en Krijn, 'Landverraders', 574.

Protest-Betooging.

Wij VALKENBURGERS laten niet langer met ons sollen.

**Wij willen Nederlanders blijven,
trouw aan Regeering en Vorstenhuis.!**

Daarom weg met de ANNEXATIE, weg met de
„KRONYK en haar aanhang“, weg met HUSTINX
en zijn landsverraderlijke plannen.

Wij laten ons niet verkoopen door een handvol politieke avonturiers. Daarom nog eens Valkenburgers en gij hier vertoevende Hollandsche gasten; maakt als één man front tegen dit verraderlijk streven, protesteert met ons daartegen uit alle kracht. Sluit U bij onzen Stoet aan en geeft fier uiting aan Uwe vaderlandslievende gevoelens.

Zingt 't met ons mede uit volle borst

Wij willen Limburg houden!

Heden-Avond aanvang 8½ uur.

 Men wordt beleefd verzocht zich van Lampions en Vlaggetjes te voorzien.

Oproep tot deelname aan een protestmars in Valkenburg tegen het 'verraderlijk streven' van een aantal Limburgse voorstanders van annexatie door België, 1919. Collectie RHCL.

Volksaard, zeden en gewoonten

Volgens *De Kronijk* onderscheidde Limburg zich sterk van Noord-Nederland: 'Zij en wij, wij zijn andere mensen'. In de Limburgers kwam het Keltische karakter zuiver aan het licht, onder andere in hartelijkheid en gastvrijheid. De mensen uit het 'koude noorden' waren meer commercieel aangelegd.⁹⁰ Met een Fries of een Hollander had de Limburger niets gemeen.⁹¹ Sociaal en psychisch hadden de Limburgers volgens *De Kronijk* altijd met de Zuidelijke Nederlanden geleefd. Het karakter van de bevolking van Luik en Maastricht verschilde niet: hun aard en wezen waren hetzelfde, ondanks twee en een halve eeuw Hollandse bezetting. 'Maastricht bleef Holland langen tijd vreemd, maar nooit het Walenland'.⁹²

In het anti-annexionistische kamp gaf Flament toe dat een deel van Belgisch-Limburg in zedelijk opzicht enige overeenkomst met Nederlands-Limburg had, maar dat gold ook voor oostelijk Noord-Brabant en een groot deel van Zuid-Gelderland. De rest van België had een heel andere volksaard. Tussen de Waalse en de Limburgse zeden en gewoonten bestond een kloof; mede daarom wilden de Limburgers niet Belgisch worden.⁹³

De zeden en gewoonten van de Limburgers werden ook vergeleken met de rest van Nederland. Een aantal schrijvers vond de Limburgse aard Nederlands of zelfs Hollands.⁹⁴ Anderen zagen wel verschillen, maar dat was heel vanzelfsprekend: natuurlijk had Limburg eigen zeden, net als de Friezen, Brabanders, Hollanders, enzovoorts. Uit het feit dat de Limburger andere gebruiken had dan de Zeeuw kon niets worden afgeleid over het behoren tot een staat.⁹⁵

Volgens Keulers kón Limburg niet helemaal Hollands zijn: de provincie was bijna van alle kanten ingesloten door twee vreemde naties en werd door die landen beïnvloed.⁹⁶ Graafland schreef over het eigen karakter van de Limburgers:

Wij bewaarden evenals de Zeeuwen en Friezen ons eigendommelijk karakter, gelijk kinderen van een zelfde groot gezin in gedachten en handelingen kunnen verschillen, maar in gelaatsuitdrukking die onmiskenbare gelijkenis hunnen ouders vertoonen.⁹⁷

Volgens Jac. P. Thijssse was het maar goed dat de mensen in Zuid-Limburg anders waren dan de Hollanders: die konden nu 'heel plezierig iets leeren van manieren en levensopvatting'.⁹⁸ Flament maakte onderscheid tussen het karakter van Noord- en Zuid-Limburg. De aard van het noorden kwam meer met die van de rest van Nederland overeen, de aard van het zuiden was niet zo ernstig,

90 *De Kronijk* 13 juni 1919: 'Een beetje historie s.v.p.'.

91 *De Kronijk* 7 mei 1919: 'De Limburgsche Quaestie'.

92 *De Kronijk* 23 april 1919: 'De Limburgsche Quaestie'; 10 juli 1919: 'Uit 'Levenswijding' door dr. Felix Rutten'.

93 Flament, 'De Belgische eischen', 61 en 'De verhouding', 74.

94 *LK* 30 augustus 1919: 'Koninginnedag'; 27 februari 1919: 'Wat zou ons te wachten staan?'

95 *LK* 10 maart 1919: 'Walenpraat over Limburg'; 13 maart 1919: 'Onze Limburgse taal'.

96 *LK* 31 juli 1919: 'Limburg bij Nederland'.

97 *LK* 9 oktober 1919: 'De kruiperijen in en om Limburg VIIa – De gevolgen'.

98 Jac. P. Thijssse, 'De bedreigde grenzen', *Buiten* 13 (1919) 30-31, aldaar: 30.

opgewekter en levendiger: de Zuid-Limburgers hielden meer van feesten en kermis- en vastenavondpret.⁹⁹

Economie

De Kronijk uitte veel onvrede over het economische beleid van de Nederlandse regering. Limburg zou economisch beter af zijn als deel van België. Het paste beter bij het industriële België dan bij Holland, dat gericht was op de vrijhandel. De Limburgse industrie kon daardoor niet concurreren met het protectionistische buitenland.¹⁰⁰ De Limburgse industrie leed ook onder haar ligging: de Nederlands-Belgische grens was 'het meest nijpende keurslijf der Limburgsche industrie'. Andere economische grenzen zouden tot veel vooruitgang kunnen leiden.¹⁰¹

De industrie had bovendien te lijden onder de onbevaarbaarheid van de Maas. Tot Luik was de rivier levendig en opgewekt, maar daarna begon de Maas te kwijnen en te verslappen. In Zuid-Holland en Rotterdam was diezelfde Maas echter trots en groots en een 'buitengewonen zegen'. De toekomst van Limburg was afhankelijk van een bevaarbare Maas van Visé tot Mook. Kanalisatie van de Maas zou leiden tot groei van de welvaart, in het Limburgse mijngebied, maar ook in steden als Maastricht, Roermond en Venlo.¹⁰² Ondanks hard werken en sparen door de inwoners waren dit dode steden gebleven. De middenstand was klein, de industrie doodgedrukt en daarom waren duizenden arbeiders gedwongen naar het buitenland te vertrekken om hun brood te verdienen. Zou Limburg Belgisch worden, dan stond haar een bloeiende toekomst te wachten. Verbonden met Antwerpen, Rotterdam en de Rijn kon de provincie dan deelnemen aan het economische leven van België:

Dicht bij het centrum des lands gelegen ... doorsneden van kanalen, eindelijk in de gelegenheid zijn mijnen uit te breiden en zijn kolen te verzenden, zou het Maastricht snel zien groeien, als hoofd van een gedecentraliseerde, welvarende, door Limburgers bestuurde provincie. Roermond, Sittard en Venlo, nu slechts middelmatige steden [...] zouden snel aangroeien, wanneer de Maas bevaarbaar was en België kanalen en spoorwegen bouwde ter verbinding met den Rijn.¹⁰³

De anti-annexionisten benadrukten daarentegen hoe belangrijk Limburg was voor de Nederlandse economie: als het enige kolendistrict en als 'het eeuwige korenland' maakte de provincie 'een integrerend deel uit van het economische leven van ons vaderland'.¹⁰⁴ De anti-annexionisten riepen op 'den economischen band tusschen Rijk en Gewest meer en meer toe te halen'. Zij waren daar

99 Flament, 'Zuid-Limburg', 21; 'De Belgische eischen', 61; 'Nederland en Limburg', *Publications* 55 (1919) 64-67.

100 *De Kronijk* 7 mei 1919: 'De Limburgsche Quaestie'.

101 *De Kronijk* 26 mei 1919: 'De welvaart van Limburg'; 29 september 1919: 'De economische situatie van Zuid-Limburg'; Het Limburgsche vraagstuk, 33-34.

102 *De Kronijk* 23 april 1919: 'Aanteekeningen en documenten. Een beschrijving'; 19 mei 1919: 'De Limburgsche Quaestie'; *Het Limburgsche vraagstuk*, 32.

103 *De Kronijk* 19 mei 1919: 'De Limburgsche Quaestie'.

optimistisch over: de huidige regering gaf geen reden tot klagen. Er zou voor miljoenen geïnvesteerd worden in kanalen, spoorwegen en wegen. De *Limburger Koerier* was ook zeer ingenomen met de maatregelen voor de bevordering van de kolenproductie, die in de Troonrede van 1919 werden aangekondigd.¹⁰⁵

De economische toekomst van Limburg in België werd met veel minder vertrouwen tegemoet gezien. De handel bloeide alleen in centra als Luik, Brussel en Antwerpen, maar daaromheen bevond zich een krans van 'dode steden'. 'En wie verzekert ons nu, dat Maastricht tot een centrum zal gemaakt worden en niet tot een doodde stad?' België was een door de oorlog getroffen land, het failliet nabij. Daar wilden de Limburgers geen deel van uitmaken. Bovendien had België in het verleden pogingen van de Nederlandse overheid om de Maasvaart te verbeteren tegengewerkt door wateraftappingen stroomopwaarts. De Belgen hadden niet willen meewerken aan kanalisatie van de Maas. De anti-annexionisten hadden op dit punt geen vertrouwen in een Belgische toekomst, want zou de Belgische overheid ná annexatie een ander beleid voeren?¹⁰⁶

Politiek

In deze tijd speelde de zogenaamde benoemingenkwestie: bij de benoemingen van verschillende commissies en raden, zoals de nieuwe Onderwijsraad en een aantal Limburgse Raden van Arbeid, was aan Limburgers voorbij gegaan. Dit werd uitgebreid in *De Kronijk* besproken. Door het benoemen van vreemden tot voorzitters van de Raden van Arbeid waren de Limburgers

geslagen op beide wangen en zouden toch moeten blijven roepen: 'Leve Holland'. [...] Wanneer men in Den Haag aldus durft spotten met Limburgsche belangen 'in dezen bangen tijd', wat zal het dan later worden? Doch hoe het ook worde, het kan niet erger dan het was en het was steeds en altijd, achterstelling van Limburg en de Limburgers.¹⁰⁷

De Kronijk opende zelfs een 'speciaal informatiebureau', waar klachten over benoemingen van Hollanders in Limburg konden worden gedeponereerd.¹⁰⁸ Volgens de brochure *Na tachtig jaren* werd Limburg nog steeds geregeerd door vreemde Hollanders, vooral protestanten. Bijna alle hoge posten werden door hen bezet.¹⁰⁹

104 Krijn, 'Landverraders', 574; *LK* 24 december 1918: 'Steunt onze actie!'; *De aanval op Nederland*, 12-13; *LK* 8 maart 1919: 'Vreemd kapitaal in onze mijnstreek'; 31 juli 1919: 'Limburg en Nederland'; *De Tijd* 24 september 1919: 'Amsterdam – Tegen annexatie'.

105 M. C. E. Bongaerts, 'Eene stem uit het zuiden', *Buiten* 13 (1919) 22-23; *LK* 31 mei 1919: 'De achterstelling van Limburg'; 11 november 1918: 'Tramwegen in de mijnstreek'; 17 september 1919: 'De troonrede'.

106 *LK* 26 april 1919: 'Belgisch annexionisme'; 13 augustus 1919: 'Een telegram van Maastricht aan de Parijzer Conferentie'; 11 maart 1919: 'Hoe België Ned. Limburg behandelde'.

107 *De Kronijk* 26 mei 1919: 'Arme Limburgers!'

108 *De Kronijk* 23 april 1919: 'Ons informatiebureau'.

109 *De Kronijk* 7 mei 1919: 'De Limburgsche Quaestie'.

Ook de *Limburger Koerier* was verontwaardigd over het benoemingenbeleid,¹¹⁰ maar het was door de annexatiedreiging niet de tijd om 'huiselijke grieven' naar voren te brengen. Een strakke saamhorigheid tussen Nederland en Limburg was vereist. Dit onder het devies 'Al moge 't fouten hebben, 't blijft mijn vaderland'.¹¹¹

De anti-annexionisten keken ook naar de invloed van Limburg op de landelijke politiek. Dat in het kabinet Ruys de Beerenbrouck drie Limburgse ministers zaten was een bewijs dat Limburg zich staatkundig helemaal in het Koninkrijk had ingeleefd. De provincie was door die ministers zelfs één van de belangrijkste gewesten van het land en ging met hen een 'schoone toekomst' tegemoet.¹¹² Annexatie zou Limburg vijftig jaar terug brengen, naar de tijd waarin zij geen invloed had gehad.¹¹³

De Kronijk erkende wel dat er Limburgse ministers waren benoemd, in 'afwijking van hetgeen sinds 1830 gereegeld gebeurt', maar het was de vraag in welke mate de Limburgse ministers 'de geregelde, historisch gegroeide nulliseering der Limburgers wat trachten te verhelpen'.¹¹⁴ En waren zij wel Limburger? Minister Alting van Geusau bijvoorbeeld was in Den Helder geboren, en had maar drie jaar van zijn jeugd in Limburg doorgebracht.¹¹⁵

Conclusie

Niet alleen burgemeester Van Oppen met zijn sprookje over Nederland als moeder van elf kinderen tijdens de Utrechtse betoging op 14 maart 1919, ook andere tegenstanders van het Belgische annexionisme vergeleken Nederland graag met een familie of een gezin. Zo schreef Graafland dat de Limburgers net als de Zeeuwen en de Friezen hun eigen karakter hadden bewaard 'gelijk kinderen van een zelfde groot gezin in gedachten en handelingen kunnen verschillen, maar in gelaatsuitdrukking die onmiskenbare gelijkenis hunner ouders vertoonen'. Ondanks alle verschillen waren de Nederlanders in zijn ogen leden van een familie.¹¹⁶

De anti-annexionisten stelden Nederland voor als een eenheid waar Limburg historisch, taalkundig, economisch, godsdienstig en zedelijk onlosmakelijk deel van uitmaakte. Voor hen was Nederland een verzameling provincies waar Limburg een eigen plaats in had. *De Kronijk* plaatste Limburg duidelijk buiten de Nederlandse natie en benadrukte de verschillen. Dat werd versterkt door het consequente gebruik van de aanduiding Holland in plaats van Nederland. Nederland werd zo gereduceerd tot zijn dominante provincie, waar Limburg

110 *LK* 17 mei 1919: 'Provincie Nieuws Limburg bij Nederland'; 28 mei 1919: 'Weer een blunder!'.

111 *LK* 14 februari 1919 (Zonder titel).

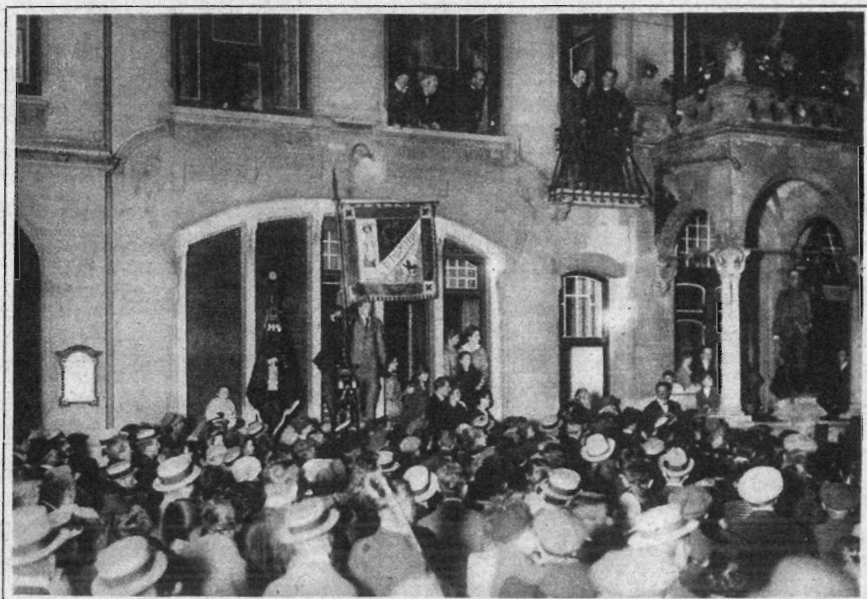
112 *LK* 1 augustus 1919: 'Limburg en Nederland II'; *De aanval op Nederland*, 12. Behalve de minister-president zelf waren König, minister van Waterstaat, en Alting van Geusau, minister van Oorlog, Limburgers.

113 Flament, 'De verhouding', 74; *LK* 18 december 1918: 'Anti-annexionistische Actie. Protest van werklieden'.

114 *De Kronijk* 26 mei 1919: 'Arme Limburgers!'; 4 juni 1919: 'Het juiste beeld'.

115 *De Kronijk* 13 juni 1919: 'Ook scheeve voorstellingen'.

116 *LK* 19 maart 1919: 'Vaderlandsche betoging'; 9 oktober 1919: 'De kuiperijen in en om Limburg VIIa - de gevolgen'; 'Geen afstand van Nederlandsch gebied', *Buiten* 13 (1919) 14.

EENE REUZENBETOOGING TEGEN DE ANNEXATIE

werd dezer dagen te Valkenburg gehouden. Talrijke Nederlanders, Limburgers en andere gaven ten duidelijkste te kennen, dat Limburg Nederland is en blijven wil! Onze foto is bij kunstlicht genomen des avonds om 11 uur, tijdens de toespraak van Jhr. Graafland vanaf het stadhuis. *Wij komen in ons volgend nummer op een en ander uitvoeriger terug.* Geen annexatie! Limburg en Zeeuwsch-Vlaanderen willen niet losgescheurd worden van het vaderland!

Beeld van de anti-annexatiebetoging op 5 augustus 1919 in Valkenburg. Uit: *Katholieke Illustratie*, jrg. 54 (1910/1920).

natuurlijk niet bij (wilde) horen. Er werd een beeld geschetst van een homogeen, Hollands Nederland.

In de Limburgse geschiedenis waren inderdaad weinig aanknopingspunten te vinden voor een speciale verwantschap met de Noordelijke Nederlanden. In die zin was een elders gebruikte metafoor voor de band met Nederland, die tussen 'stiefkind' en 'stiefmoeder', adequater.¹¹⁷ De anti-annexionisten deden wel pogingen om het Nederlanderschap van de Limburgers af te leiden uit de geschiedenis en andere objectieve kenmerken van de streek en zijn bewoners, maar erg overtuigend waren die niet. Hetzelfde geldt voor de voorstanders van annexatie met betrekking tot de Belgische geschiedenis. Hoewel beide groepen probeerden aan te tonen dat Limburg een historische band had met Nederland of België, dan wel dat die band juist helemaal ontbrak, konden ze er moeilijk omheen dat de Nederlandse provincie Limburg als territoriale eenheid nog maar recent was ontstaan. De annexionisten konden erop wijzen dat er in de ontstaansfase van Limburg tussen 1830 en 1839 een duidelijke voorkeur voor het Zuiden was geweest; de anti-annexionisten ontkenden die niet, maar betoogden dat Limburg sindsdien in Nederland was 'ingegroeid' en daar - in hun ogen -

117 LK 28 mei 1919: 'Weer een blunder'.

duidelijk de vruchten van had geplukt. De annexionisten van *De Kronijk* vonden daarentegen dat Limburg steeds was achtergesteld. Volgens het blad was er in de verstreken tachtig jaar niets veranderd. Voor de annexionisten was Limburg geen gewaardeerd familielid, maar Assepoester, uitgebuit door haar stiefmoeder en stiefzusters.

Het verschillende oordeel over het verleden bepaalde ook de verwachtingen voor de toekomst. *De Kronijk* ging uit van een geschiedenis van achterstelling en onderdrukking door Holland. Het blad stelde daar een prachtige toekomst in België tegenover: dan zouden de Limburgers als gelijken worden behandeld; dan zouden ze hun katholieke en Limburgse identiteit kunnen behouden en zelfs versterken. Ook op economisch gebied zou het dan met Limburg veel beter gaan. De *Limburger Koerier* verwachtte daarentegen dat de Limburgers in België als Vlamingen zouden worden achtergesteld bij de Walen. Juist in Nederland zouden de Limburgers gelijk worden behandeld. Bovendien ging het sinds ongeveer dertig jaar steeds beter met Limburg en er was geen reden waarom die stijgende lijn zich niet zou voortzetten.

De pogingen van zowel de annexionisten als de anti-annexionisten om hun voorkeur te onderbouwen met aan het verleden ontleende argumenten kan het beste worden gezien als een strategie om de Limburgse bevolking in het ene dan wel het andere kamp te krijgen. Vanuit dat perspectief is de felle anti-annexionistische campagne niet zozeer uitdrukking van een in Limburg bestaande volkswil, maar eerder een vorm van 'creatieve politieke actie' om een Nederlands natiebeseft bij de Limburgers tot ontwikkeling te brengen. De Limburgers werd met allerlei argumenten duidelijk gemaakt dat zij bij de Nederland hoorden en dus tegen annexatie moesten zijn. Het verhaal werd duidelijk van bovenaf verteld. Deze 'creatieve politieke actie' werd gedragen door politieke autoriteiten, maar ook door notabelen, journalisten, wetenschappers, geestelijken, en *last but not least* katholieke maatschappelijke organisaties.

Dat deze laatste nauw bij de actie werden betrokken laat zien dat er meer op het spel stond dan alleen het Nederlanderschap van de Limburgers. Mede dankzij de stemmen van de Limburgers was de katholieke partij erin geslaagd door te dringen in de regering en in de persoon van de Limburger Ruys de Beerenbrouck de eerste katholieke premier te leveren. Mede dankzij de mobilisatie van de Limburgse achterban van de katholieke standsorganisaties was de roemruchte revolutiepoging van Troelstra in november 1918 in de kiem gesmoord. De anti-annexionistische actie kan niet worden losgezien van deze belangen en verwickelingen. In de ogen van het katholieke Limburgse establishment zouden de Limburgers wel gek zijn deze verworvenheden door afscheiding van Nederland in de waagschaal te stellen.